

Mendel Haimovici și Școala matematică din Iași

Școala matematică din Iași, fondată în 1910 în cadrul Seminarului Matematic de către savantul *Al. Myller*, s-a dezvoltat și consolidat prin opera unor mari personalități, ca *Octav Mayer*, *Mendel Haimovici* și prin contribuția unor străluciți continuatori ai lor.

Departamentul de mecanică al acestei Școli a fost creat de profesorul **Mendel Haimovici**, membru al Academiei Române. Calitățile sale de Om, Savant și Profesor, luptător neobosit pentru dreptate, au trezit admirația opiniei publice și a colegilor, colaboratorilor și studenților săi. Contribuția sa la dezvoltarea ideilor matematice moderne este cu totul remarcabilă. Întreaga sa activitate poartă marca personalității sale, caracterizată prin inteligență, curiozitate științifică, creativitate, vastă cultură și etică profesională.

M. Haimovici s-a născut la Iași, în 30 noiembrie 1906. A făcut studiile liceale la Colegiul (Liceul) Național. Și-a continuat pregătirea la Facultate de Științe (secția Matematică) pe care a absolvit-o în 1930. A fost imediat numit asistent și a devenit colaborator al foștilor săi profesori. A făcut stagii de specializare la Roma, Paris și Londra. În iulie 1933 și-a luat doctoratul în Italia, cu o valoroasă teză de mecanica fluidelor, sub îndrumarea lui *Tullio Levi-Civita*. Întors în țară, și-a reluat munca de asistent. În 1940, după promulgarea legilor rasiale, a fost îndepărtat câțiva ani din Universitate. La încetarea războiului a fost numit profesor și a devenit șeful catedrei de mecanică, pe care a condus-o până la sfârșitul vieții, adică timp de 28 de ani.

În 1948, **M. Haimovici** a fost ales membru corespondent, iar câțiva ani mai târziu a devenit membru titular al Academiei Române. Când s-a înființat Filiala Iași a Academiei, a fost numit director al Institutului de Matematică, pe care l-a condus până la sfârșitul vieții. A fost invitat să ia parte la numeroase conferințe internaționale și a organizat la Iași manifestări științifice de mare prestigiu. A încetat din viață la 31 martie 1973, lăsând o operă valoroasă și o amintire luminoasă de remarcabil savant.

Cercetările lui **M. Haimovici** se raportează la trei domenii principale ale matematicii: geometrie, teoria ecuațiilor cu derivate parțiale și mecanică. Cu toată marea influență exercitată de *Myller* și *Mayer* în domeniul geometriilor cu grup fundamental, a abordat un nou subiect din geometria aceluși timp. După vizita lui *Elie Cartan* la Iași, în 1931, atras de ideile acestuia a elaborat importante lucrări asupra unor probleme dificile. Astfel, a descoperit clase remarcabile de spații *Finsler* și ecuațiile fundamentale ale hipersuprafețelor din aceste spații. Mai târziu, matematicianul japonez *Makoto Matsumo* a inclus lucrările lui M. Haimovici în celebra sa monografie asupra fundamentelor geometriei *Finsler*. M. Haimovici a fost pionier și în domeniul geometriei integrale, descoperind o formulă care generalizează teorema cunoscută a lui *Crofton*. A descoperit conceptul de quasigrup diferențiabil și a construit o teorie completă și unitară; a demonstrat că aceste obiecte se comportă față de grupurile Lie în aceeași manieră în care varietățile plate se comportă în raport cu cele curbate. Actualmente, noțiunea de quasigrup este studiată din punct de vedere algebric și

topologic în școli renumite de matematică din SUA și Rusia.

O lungă perioadă de timp, M. Haimovici s-a ocupat de geometria varietăților neolonome. Importanța lor constă în faptul că ele conduc la cel mai adecvat model care descrie mișcarea sistemelor mecanice neolonome. Se poate spune că geometria intrinsecă a varietăților neolonome în spații Riemann este creația lui M. Haimovici. În 1998, a apărut volumul I al operelor sale complete, iar volumul al doilea va apărea cu prilejul Centenarului nașterii savantului.

Prin contribuțiile sale, **M. Haimovici** a scos la lumină noi domenii de cercetare, în care au lucrat și lucrează continuatorii operei sale, printre care și semnatarul acestei Note, care este totodată și primul cercetător care a obținut doctoratul sub îndrumarea lui M. Haimovici.

Profesorul **M. Haimovici** a avut vocație de geometru. Pentru cei care nu sunt familiarizați cu personalitatea sa, poate părea curios cum a putut el deveni și un specialist în mecanică. Pentru a lămurii acest aspect, se cuvine să facem un scurt istoric al predării mecanicii la Universitatea din Iași. La înființarea acesteia, exista și o catedră de mecanică. Primul curs "Mecanică elementară și rațională" a fost ținut de *Nicolae Culișanu*. Ulterior, această catedră a fost ilustrată de *Ioan Melik* și *Miltiade Tzony* (absolvent de la Sorbona), care a publicat acum 125 de ani o culegere de probleme de mecanică în revista "Recreații Științifice". Manuscrisul cursului ținut de Tzony se păstrează și astăzi la Biblioteca Seminarului Matematic. Tot lui i se datorează și înființarea Laboratorului. Tzony rămâne unul dintre cei mai importanți oameni care au pus bazele unui învățământ de înaltă valoare în țara noastră. A condus catedra de mecanică până în anul 1898. În 1907, *Dimitrie Pompeiu*, doctor în matematică de la Sorbona, a preluat această catedră. El era un excelent analist, dar a fost și primul în Iași, care a publicat lucrări originale de mecanică. După câțiva ani (cinci) a fost chemat la București, pentru a lua postul rămas vacant prin retragerea lui *Spiru Haret*. Ulterior, catedra de mecanică a fost ilustrată succesiv de *Victor Vâlcovici*, *Simion Sanielevici* și *Ioan Plăcinteșanu*.

În 1945, **M. Haimovici** a devenit șeful catedrei de mecanică. Având vaste cunoștințe de geometrie, ecuații diferențiale și cu derivate parțiale, domenii în care a adus contribuții de valoare, a găsit acum oportunitatea de a materializa în mecanică o sinteză a experienței predecesorilor și a sa personală. A ținut cursuri de mecanică, hidrodinamică și mecanica mediilor continue. A publicat un curs de elasticitate și a organizat seminarii de specialitate și conferințe naționale. A condus grupul de mecanicieni de la Institutul de Matematică. A condus teze de doctorat, având subiecte din teoria mediilor continue, hidrodinamică, magneto-hidrodinamică, elasticitate isotropică și neisotropică în medii omogene și neomogene, termoelasticitate, plasticitate, medii continue cu microstructură și mecanică analitică.

Această activitate intensă care a dus la crearea unei Școli originale de mecanică este, fără îndoială, rezultatul muncii de o viață a profesorului **M. Haimovici**. Din nefericire, activitatea neîntreruptă, plină de abnegație și permanentul său efort de a satisface toate exigențele au contribuit la sfârșitul său prematur.

Dăruirea sa pentru știință este concretizată în cele două mari realizări ale sale: *Școala de Mecanică din Iași* și *Institutul de Matematică* (care a renăscut după 1989).

Acad. Radu MIRON